

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 9 października 2014 r. R. M. wniósł o orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym, że pozwany (...) SA w W. ma zapłacić na rzecz powoda kwotę 88.366 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 20 grudnia 2013 r. do dnia zapłaty oraz kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa radcowskiego według norm przepisanych. W uzasadnieniu powód wskazał, że zawarł z pozwanym umowę o prowadzenie bankowych rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, na podstawie której otworzony został internetowy rachunek (...). W dniu 19 listopada 2013 r. nieznany sprawca wykonał bez wiedzy i zgody powoda szereg operacji bankowych przelewając z rachunku powoda na zewnętrzne rachunki bankowe innych osób łącznie kwotę 87.830 zł, co wiązało się z naliczeniem przez pozwanego prowizji od przelewu z karty kredytowej na rachunek bankowy (...) w wysokości 536 zł. Powód nie składał polecenia wykonania w/w operacji bankowych, nie wyrażał na nie zgody i nie wiedział o nich, a także nie potwierdzał tych operacji. (pozew –k.2-8)

W dniu 31 października 2014 r. Sąd wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym. (nakaz zapłaty –k.83)

W dniu 21 listopada 2015 r. pozwany wniósł sprzeciw od nakazu zapłaty. Pozwany zaskarżył nakaz w całości, wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w wysokości 2- krotności stawki minimalnej. Pozwany podniósł, że powód nie dochował należytej staranności w ochronie swoich newralgicznych danych i swoim działaniem umożliwił przestępcom kradzież środków pieniężnych ze swojego rachunku bankowego. Pozwany podniósł zarzut przyczynienia się powoda w 100% do powstania szkody poprzez udostępnienie swoich danych osobom nieuprawnionym, co z kolei umożliwiło wykonanie przedmiotowych przelewów. Pozwany podniósł ponadto zarzut potrącenia kwoty, której zapłaty dochodzi powód z kwotą, której zwrotu domagać się może pozwany bank z tytułu szkody jakiej doznał w wyniku rozporządzenia środkami pieniężnymi znajdującymi się na rachunku bankowym powoda z uwagi na jego rażące niedbalstwo w zakresie ochrony danych niezbędnych do logowania się do systemu transakcyjnego banku. (sprzeciw –k.88-96)

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 1 października 2004 r. powód R. M. zawarł z (...) oddziałem pozwanego (wówczas działającym pod nazwą (...) Bank Spółka Akcyjna z siedzibą w W.) umowę o prowadzenie bankowych rachunków oszczędnościowo - rozliczeniowych, na podstawie której otwarty został internetowy rachunek (...) nr (...) oraz rachunek (...) + nr (...). (umowa k. 42-44, potwierdzenie otwarcia rachunku –k.46)

W dniu 11.04.2013 r., aktem notarialnym Rep. A nr (...) sporządzonym przez Notariusza w W. T. C., zmieniono m.in. §1 i §2 Statutu pozwanego, w wyniku czego, z dniem wpisu ww. zmiany do Krajowego Rejestru Sądowego zmianie uległa nazwa pozwanego z (...) BANK S.A. na (...) S.A. (odpis pełny z KRS pozwanego k. 12-41)

W dniu 19 listopada 2013 r. niezidentyfikowany sprawca dokonał bez wiedzy i zgody powoda szeregu operacji na rachunku (...) nr (...): przelewu wewnętrznego przychodzącego z rachunku powoda (...) o nr (...) w kwocie 20.000 zł, przelewu (...) wychodzącego na rachunek M. S. o nr (...) w kwocie 19.630 zł, przelewu wewnętrznego przychodzącego z rachunku powoda (...) o nr (...) w kwocie 20.000 zł, przelewu (...) wychodzącego na rachunek W. B. o nr (...) w kwocie 19.830 zł, przelewu wewnętrznego przychodzącego z rachunku powoda (...) o nr (...) w kwocie 30.000 zł, przelewu (...) wychodzącego na rachunek N. K. o nr (...) w kwocie 19.840 zł, przelewu z karty kredytowej w kwocie 13.400 zł, przelewu (...) wychodzącego na rachunek R. S. o nr (...) w kwocie 19.690 zł, przelewu (...) wychodzącego na rachunek A. Gerber o nr (...) w kwocie 8.700 zł. (elektroniczne zestawienie operacji z dnia 19.11.2013 r. –k.47-48)

Łączna kwota przelewów wykonanych z w/w rachunku bankowego powoda w dniu 19.11.2013 r. wyniosła 87.830 zł. (elektroniczne zestawienie operacji z dnia 19.11.2013 r. –k.47-48)

Do potwierdzenia przelewów posłużyły jednorazowe kody sms wysłane na numer telefonu komórkowego powoda 605 380 413. (okoliczność bezsporna, pismo k.77-78)

Od przelewów (...) została pobrana prowizja w łącznej kwocie 140 zł. (elektroniczne zestawienie operacji z dnia 19.11.2013 r. –k.47-48)

Od przelewu z karty kredytowej została pobrana prowizja w kwocie 536 zł. (potwierdzenie wykonania operacji kartowej –k.50)

Powód logował się na stronę banku ze służbowego laptopa marki A., na którym zainstalowany był legalny system operacyjny oraz oprogramowanie antywirusowe ArcaVir dostarczane przez pracodawcę powoda. Powód czytał komunikaty dotyczące bezpieczeństwa pojawiające się na stronie Banku. (zeznania powoda –k.230 odwrót, czas nagrania 00:19:00-00:22:44, k.231 odwrót, czas nagrania 00:44:36-00:49:10, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14, umowa o współpracy w zakresie programu (...) dla uczelni wyższych” –k.171-173, faktura VAT –k.175, protokół odbioru –k.176-177)

Przed zdarzeniami z dnia 19 listopada 2013 r. powód zainstalował na telefonie program antywirusowy o nazwie „M. antywirus”, do którego instalacji zachęcał komunikat pojawiający się podczas logowania do serwisu internetowego banku. Bank nie wysyłał takich komunikatów do klientów. Podczas wyświetlania się komunikatu w tle widoczna była rzeczywista strona mBanku, ale komunikat wyświetlany był z innej strony. Komunikat zachęcający do zainstalowania programu antywirusowego nie wymagał wpisania identyfikatora i hasła, wymagał wpisania numeru telefonu klienta, na który przychodził sms-em link aktywacyjny. Oprogramowanie instalowane na telefonie klienta służyło przekierowaniu wszystkich wiadomości kierowanych na telefon klienta na inny numer. W takim przypadku przychodzący z banku sms z kodem transakcyjnym nie jest widoczny dla klienta, jest od razu przekierowywany na inny numer. (okoliczności bezsporne, zeznania świadka M. W. –k.204, czas nagrania 01:04:27-01:15:21, k.204 odwrót, czas nagrania 01:30:12-01:55:09, zeznania powoda –k.230 odwrót, czas nagrania 00:19:00-00:22:44, k.231, czas nagrania 00:34:15-00:40:54, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

Powód nie podawał nikomu loginu i hasła do swojego konta w mBanku. (zeznania powoda –k.231, czas nagrania 00:29:29-00:34:15, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

Przed zdarzeniami z dnia 19 listopada 2013 r. Bank nie informował powoda o zagrożeniach związanych z komunikatem dotyczącym instalacji rzekomego oprogramowania antywirusowego. (zeznania powoda k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14-00:20:10)

W dacie zdarzenia mBank zmieniał szatę graficzną stron internetowych, można było równolegle używać starej i nowej strony. Powód korzystał ze starej wersji strony. (zeznania powoda –k.231, czas nagrania 00:34:15, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

Klient pozwanego Banku żeby zalogować się do systemu bankowości elektronicznej musi dokonać autoryzacji za pomocą identyfikatora (loginu) i stałego hasła, ustanowionego przez klienta. Bank nie zna hasła klienta, zna jego identyfikator. W bazach banku przechowywany jest skrót z hasła, na podstawie którego bank stwierdza, czy wpisywane hasło jest prawidłowe. Bank nie wymusza na klientach zmiany hasła co jakiś czas, co oznacza że jest ono niezmiennie dopóki użytkownik go nie zmieni. Logując się do systemu użytkownik wpisuje całe hasło, nie jest ono maskowane. Hasło maskowane oznacza, że przy logowaniu wpisywane są tylko niektóre znaki z hasła. Wykonanie jakiejś operacji wymaga autoryzacji transakcji dokonywanej zależnie od metody autoryzacji wybranej przez klienta: poprzez kod wysyłany sms-em lub kod z papierowej karty dostarczanej użytkownikowi. Powód stosował autoryzację za pomocą kodów wysyłanych sms-ami. Sms-y z kodami generuje bank za pomocą bramki sms-owej i dostarcza za pomocą operatora telefonicznego. (okoliczności bezsporne, zeznania świadka M. W. –k.202 odwrót-203, czas nagrania 00:14:57-00:36:09, k.204, czas nagrania 01:16:43-01:30:12, k.204 odwrót, czas nagrania 01:30:12-01:55:09)

Pozwany bank nie weryfikuje adresu IP, z którego loguje się klient, ponieważ jest to dana zmienna, klient może dokonywać logowania z różnych urządzeń. Bank nie stosuje przypisania danego użytkownika do danego kraju, z którego się loguje. Bank nie stosuje dodatkowej weryfikacji telefonicznej w przypadku logowania się z innego kraju niż zwykle. (okoliczności bezsporne, zeznania świadka M. W. –k.202 odwrót-203, czas nagrania 00:14:57-00:36:09)

Wszystkie przelewy, których dotyczy sprawa nie były weryfikowane telefonicznie ponieważ bank nie uznał ich za nietypowe. Wszystkie operacje, których dotyczy sprawa zostały wykonane w sposób wyglądający na poprawny, miała miejsce poprawna weryfikacja klienta, operacje zostały potwierdzone kodami jednorazowymi sms wysłanymi na zarejestrowany numer telefonu powoda. Kody te zostały poprawnie użyte dla potwierdzenia wykonywanych przelewów. Niepoprawnie została wykonana tylko jedna transakcja – przelew na kwotę 12.000 zł, który nie doszedł do skutku. (zeznania świadka M. W. –k.203 odwrót, czas nagrania 00:52:21-01:04:11, k.204, czas nagrania 01:16:34-01:30:12)

W dniu 19 listopada 2013 r. o godzinie 12:57 powód zalogował się na swoje konto i stwierdził wykonanie przelewów, których nie zlecał i nie autoryzował. Powód nie otrzymał na telefon komórkowy informacji z kodem potwierdzającym transakcję. Powód wcześniej nie wykonywał przelewów typu sorbnet. (zeznania powoda –k.230, czas nagrania 00:03:45-00:06:57, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

Powód nie zna osób, na których konta zostały wykonane przelewy z jego konta. (zeznania powoda –k.231, czas nagrania 00:34:15-00:40:54, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

W dniu 19 listopada 2013 r. o godzinie 13:04 powód poprzez infolinię złożył pozwanemu reklamację dotyczącą nieautoryzowanych przelewów. Po złożeniu reklamacji z powodem skontaktował się pracownik pozwanego banku (...). (zeznania powoda –k.230 odwrót, czas nagrania 00:06:57-00:22:44, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

W dniu 6 grudnia 2013 r. powód skierował do pozwanego pismo z żądaniem zwrotu skradzionych pieniędzy. (zeznania powoda –k.230 odwrót, czas nagrania 00:22:44 -00:27:14, k.271 odwrót, czas nagrania 00:11:14)

mBank nie uznał reklamacji powoda, stwierdzając, że powód nie zachował należytej staranności. (okoliczność bezsporna)

Postanowieniem z dnia 18 września 2014 r. umorzono zostało dochodzenie w sprawie przeciwko A. Gerber, R. S., W. B. i M. S., podejrzanym o to, że w dniu 19 listopada 2013 r. w W. przywłaszczyli sobie pieniądze na szkodę R. M. tj. o czyn z art. 284 par. 1 KK – wobec braku znamion czynu zabronionego oraz dochodzenie w sprawie bezprawnego włamania się w dniu 19.11.2013 r. na e – konto należące do m-banku a następnie dokonanie sześciu nieautoryzowanych przelewów pieniężnych na inne konta w łącznej kwocie ok. 87.690 zł na szkodę R. M. tj. o czyn z art. 287 par. 1 KK – wobec niewykrycia sprawcy przestępstwa. (postanowienie –k.185-186)

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie zeznań powoda i świadka oraz dokumentów znajdujących się w aktach niniejszej sprawy. Sąd oddalił wniosek pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego ds. informatyki zgłoszony w pkt. 4 sprzeciwu. W świetle przepisów ustawy o usługach płatniczych rozstrzygnięcie sprawy nie wymagało wiadomości specjalnych z zakresu informatyki.

Sąd zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 725 kc przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowywania jego środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych.

Zapewnienie bezpieczeństwa depozytów jest jednym z najistotniejszych obowiązków banku, a sposób jego wykonywania jest najbardziej wymierną podstawą oceny jego wiarygodności, w związku z czym wszelkie próby interpretacji przez banki postanowień zawartych w stosowanych przez nie wzorcach umownych, zmierzające do

zaniżania standardów bezpieczeństwa powierzonych bankowi środków pieniężnych, powinny być oceniane jako zachowania sprzeczne z dobrymi obyczajami i celem umowy rachunku bankowego (SN w wyr. z 14.4.2003 I CKN 308/61).

Ryzyko dokonania wypłaty z rachunku bankowego do rąk osoby nieuprawnionej oraz dokonanie rozliczenia pieniężnego na podstawie dyspozycji wydanej przez osobę nieuprawnioną obciąża bank, także w sytuacji objęcia umowy rachunku bankowego bankowością internetową. Ma to ten skutek, że równoległą podstawą odpowiedzialności banku jest ustawa o usługach płatniczych z dnia 19 sierpnia 2011 r. Ustawa o usługach płatniczych przewiduje generalną zasadę, że dostawca ma prawo wykonać transakcję płatniczą tylko w przypadku jej autoryzacji przez płatnika. Zgodnie z art. 46 ust. 1 powołanej ustawy w przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej, dostawca płatnika jest obowiązany niezwłocznie dokonać na rzecz płatnika zwrotu kwoty nieautoryzowanej transakcji płatniczej albo, w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, przywrócić obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza. Art. 45 ust. 1 powołanej ustawy stanowi, że ciężar udowodnienia, że transakcja płatnicza była autoryzowana przez użytkownika spoczywa na dostawcy tego użytkownika, przy czym do zrealizowania tego obowiązku dowodowego nie jest wystarczające wykazanie samego zarejestrowanego użycia instrumentu płatniczego, (art. 45 ust. 2 ustawy o usługach płatniczych).

Zobowiązanie banku jako profesjonalnego podmiotu jest determinowane poprzez ustawowe obowiązki wskazane m.in. w art. 43 ust. 1 Ustawy o usługach płatniczych. Pozwany Bank nie wywiązał się z ich wypełnienia w stosunku do powoda. W szczególności nie zapewnił, by indywidualne zabezpieczenia instrumentu płatniczego nie były dostępne dla osób innych niż użytkownik uprawniony do korzystania z tego instrumentu. Należy w tym miejscu dodać, że zbędne było przeprowadzenie wnioskowanego przez pozwanego dowodu z opinii biegłego ds. informatyki na okoliczność, czy zabezpieczenia transakcji elektronicznych stosowane przez pozwanego przed dniem 17 września 2013 r. były właściwe. Dla stwierdzenia tej okoliczności nie były konieczne wiadomości specjalne. Gdyby bowiem zabezpieczenia transakcji elektronicznych stosowane przez pozwanego były właściwe, nie doszłoby do dokonania na rachunku powoda transakcji przez nieuprawnioną do tego osoby. Należy dodać, co wiadomo Sądowi z urzędu, że takich przypadków jak powoda było w pozwanym Banku znacznie więcej, co świadczy o tym, że zabezpieczenia stosowane przez pozwanego nie były właściwe.

Zobowiązanie Banku względem posiadacza rachunku kształtuje również art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jednolity Dz.U. Nr 72 z 2002 r., poz. 665 ze zmianami), który stanowi, iż bank jest zobowiązany do dołożenia szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych. W ocenie Sądu w niniejszym przypadku Bank nie dołożył szczególnej staranności w tym zakresie.

Należy wskazać, że zgodnie z art. 46 ust. 3 ustawy o usługach płatniczych, płatnik (w niniejszym przypadku powód) odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze w pełnej wysokości, jeżeli doprowadził do nich umyślnie albo w wyniku umyślnego lub będącego skutkiem rażącego niedbalstwa naruszenia co najmniej jednego z obowiązków, o których mowa w art. 42.

W ocenie Sądu powód jako klient banku nie naruszył obowiązków, o których mowa w art. 42 umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa. Wskazać należy, iż powoda nie wiążą te postanowienia Regulaminu otwierania i prowadzenia rachunków oszczędnościowych - rozliczeniowych i oszczędnościowych w mBanku, które są dla niego mniej korzystne niż przepisy ustawy o usługach płatniczych. Zgodnie bowiem z treścią art. 8 ust. 1 i 2 Ustawy o usługach płatniczych „postanowienia umów o usługi płatnicze oraz umów o wydanie pieniądza elektronicznego nie mogą być mniej korzystne dla użytkowników i posiadaczy pieniądza elektronicznego niż przepisy ustawy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Postanowienia umów o usługi płatnicze oraz umów o wydanie pieniądza elektronicznego mniej korzystne dla użytkowników i posiadaczy pieniądza elektronicznego niż przepisy ustawy są nieważne zamiast nich stosuje się odpowiednie przepisy ustawy”. Wprowadzenie przez pozwanego banku mniej korzystnych dla klienta regulacji niż ustawowe stanowi naruszenie art. 8 ust. 1 Ustawy o usługach płatniczych, prowadząc do nieważności regulaminowych postanowień, na które powołuje się pozwany w sprzeciwie.

Zdaniem Sądu powodowi nie można przypisać umożliwienia dokonania nieautoryzowanych transakcji wskutek rażącego niedbalstwa. Komputer powoda posiadał zainstalowane oprogramowanie antywirusowe. W ocenie Sądu skorzystanie przez powoda z wyświetlonego podczas logowania na stronę Banku komunikatu zachęcającego użytkowników do „pobrania dodatkowego oprogramowania antywirusowego”, które spowodowało w dalszej kolejności zainfekowanie szkodliwym oprogramowaniem telefonu komórkowego nie nosi cech rażącego niedbalstwa. Powód miał prawo pozostawać w przekonaniu, że komunikat wyświetlający się podczas logowania na stronę Banku pochodzi właśnie od Banku i służy uzyskaniu lepszych zabezpieczeń. Komunikat mówiący o potrzebie pobrania dodatkowego oprogramowania antywirusowego pojawiał się po wpisaniu adresu prawdziwej strony mBanku i pojawieniu się tej strony. Komunikat zajmował część strony. Był też widoczny symbol zamkniętej kłódki oznaczający bezpieczną stronę. Bank nie ostrzegał w dacie zdarzenia swoich klientów przed tego rodzaju komunikatami, nie informował, iż skorzystanie z nich może nieść za sobą negatywne skutki. Należy podkreślić, że powód nie przekazał osobom trzecim swojego loginu ani hasła do konta bankowego, a jedynie numer telefonu, nie naruszył więc obowiązku wskazanego w art. 42 ust. 2 ustawy o usługach płatniczych. Należy podkreślić, że przepis art. 46 ustawy o usługach płatniczych jest przepisem szczególnym, regulującym odpowiedzialność Banku (zwanego dostawcą płatnika) w przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej. Odpowiedzialność Banku za taką transakcję jest uchylona w razie doprowadzenia do nieautoryzowanej transakcji przez klienta w sposób umyślny lub wskutek umyślnego albo stanowiącego rażące niedbalstwo naruszenia obowiązków, o których mowa w art. 42. W sytuacji określonej w art. 46 ust. 2 (m.in. naruszenia obowiązku o którym mowa w art. 42 ust. 2, nie noszącego cech umyślności ani rażącego niedbalstwa) płatnik odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze do wysokości równowartości w walucie polskiej 150 euro. W niniejszej sprawie nie znajduje zastosowania ani ust. 2, ani ust. 3 art. 46, powód bowiem nie naruszył obowiązków, o których mowa w art. 42 ustawy o usługach płatniczych. Bezzasadne jest tym samym twierdzenie pozwanego, że powód przyczynił się do powstania szkody. Należy dodać, iż powód spełnił wynikający z art. 42 ust. 1 pkt. 2 ustawy o usługach płatniczych obowiązek niezwłocznego zawiadomienia o zaistnieniu nieautoryzowanej transakcji płatniczej.

W związku z powyższym, zgodnie z art. 46 ust. 1 ustawy o usługach płatniczych, pozwany jest zobowiązany niezwłocznie zwrócić powodowi kwotę nieautoryzowanych transakcji płatniczych, która łącznie wyniosła 87.830 zł, dodatkowo Bank pobrał od powoda prowizję za wykonanie przelewu z karty kredytowej w kwocie 536 zł oraz prowizję od przelewów sorbnet w łącznej kwocie 140 zł – łącznie 88.366 zł.

Dodać należy, iż całkowicie bezzasadny był zarzut potrącenia zgłoszony przez pozwanego. Pozwany nie wskazał, ani nie udowodnił jaką to wiarygodność posiada wobec powoda, nie wskazał także jaka jest wysokość rzekomej wiarygodności, którą chciałby potrącić.

W zakresie żądania zasądzenia odsetek Sąd zważył, iż stosownie do przepisu art. 481 § 1 k.c., jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, choćby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Zgodnie z art. 46 ust. 1 ustawy o usługach płatniczych, pozwany miał obowiązek niezwłocznego zwrotu kwoty nieautoryzowanych transakcji. Przyjmuje się, iż termin „niezwłocznie” oznacza termin realny, mający na względzie okoliczności miejsca i czasu. Zdaniem Sądu żądanie odsetek w terminie 30 dni od dnia złożenia przez powoda reklamacji dotyczącej nieautoryzowanych transakcji jest zasadne w okolicznościach sprawy. Powód złożył reklamację w dniu 19 listopada 2013 r., a więc datą początkową biegu terminu odsetek jest 20 grudnia 2013 r. Od dnia 1 stycznia 2016 r. powodowi należą się odsetki ustawowe za opóźnienie, zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 481 kc.

Sąd orzekł o kosztach procesu na podstawie art. 98 kpc, zasądzając od pozwanego na rzecz powoda kwotę 8.036 zł stanowiącą koszty poniesione przez powoda w toku procesu, na którą złożyły się: 4.419 zł- opłata sądowa, 3600 zł- wynagrodzenie pełnomocnika (ustalone na podstawie § 6 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu. (Dz.U.2013.490 j.t.) oraz 17 zł – opłata skarbową od pełnomocnictwa.